

SZABÓ LŐRINCRŐL – BALASSAGYARMATON

„Aki rááldozza azt a két hetet, amely Szabó Lőrinc teljes munkásságának – valamennyi versén kívül fordításainak s tanulmányainak – megismeréséhez szükséges, az, felmerülve ebből a még föltérképezetlen világból, ezt mondja: Hogy első-e, nem tudom. De hogy versenytársait fél kézen meg lehet számolni, az bizonyos.” Így összegezte eredményeit, határozta meg a Szabó Lőrinc-i költészet értékét, egy évvel a nagy költő halála előtt a költőtárs és barát, Illyés Gyula. Halála tízéves fordulóján pedig a Kerepesi Temetőben tisztelgők nevében fogalmazva a fiatal lírikus nemzedék vezető alakja, Juhász Ferenc a legmodernebb magyar költőnek nevezte Szabó Lőrincet. Arról a népszerűségről pedig, amelynek olvasói körében örvend, azt hiszem nem is kell, hogy szóljak, a kiállítás látogatóinak érdeklődő és tisztelgő jelenléte minden hangzatos kijelentésnél beszédesebb bizonyosság erre. Széleskörű népszerűség, és legnagyobb kortársainak rajongó tisztelete, – igazán kevés szerencsés költő dicsekedhetett ezzel a líra történetében. A magyar irodalomban, igaz, gyakoribb ez a jelenség, Szabó Lőrinc mégis a ritka kivételek közé tartozik. A mi irodalmunk ugyanis, népünk sajátos történelme folytán nemegyszer a közvetlen politikai feladatait is magára kényszerült vállalni, egy Petőfi, Ady, József Attila vagy Illyés Gyula népszerűségét az általuk vállalt társadalmi szerep, politikai feladat is fokozta. Szabó Lőrincben olvasói nem találnak ilyen messzezenegő politikai megfogalmazásokat, költészetében önmagukkal találkoznak az emberek, mindennapi életük keserveivel és örömeivel, mindazzal, amellyel a XX. század embere saját otthonában is, naponta újra meg újra szembekerült. Szabó Lőrinc fedezte fel számunkra, hogy korunkban a mindennapi élet mennyi drámával telített, a megmozdult világban összetorlódott sorsok hányféleképpen metszik egymást, micsoda feloldódásokat és poklot is tud kikeverni, minden egyes ember számára az élet. Berzsenyi vagy Madách, a maga udvarházában, a ritka postára és még ritkább látogatókra hagyatkozva, nem volt oly magányos, mint bármely ember a XX. század első felében, a két világégéstől és kiábrándító, embertelen helyzetektől meghatározott években, mégha egy nagyváros forгатagában, barátai és konzolidált környezete nyugalmas világában élt is. A hajsza, az ember fölé nőtt,

a hírközlés és a technika emberközelbe hozta a legtávolabbi világokat, ismeretlen földrészeken, mint otthon járhat a fantázia, és például egy egyiptomi utazás sem elérhetetlen álom, a csillagvilág végtelene a tér és az idő megszokott „falusias” rendjét szinte a követhetetlen lehetőségek és esélyek végtelenévé tágította, – csak az ember maradt mindinkább távol önmagától, vesztette el lehetőségeit, kiszolgáltatottan, hökkenten kezdte önmagát keresni e körülötte kitágult és megörült világban. Szabó Lőrinc elődei, kortársai és rokonai erre az ember-idegen világra eszméltek. Franz Kafka látomásai, Proust emlékekbe kapaszkodó vergődése, Eliot távolságtartása és önkontrollja, e magára maradt ember, az új helyzettel való ismerkedésének egy-egy mítoszát teremtette meg. Elvont képleteket kreáltak, melyekben megsejthették, kifejezhették és megvizsgálhatták az ember önmaga ellen teremtett poklainak visszahatását magára az emberre. Szabó Lőrinc, – és ez népszerűségének is kulcsa, – nem ilyen elvont képletet dolgozott ki, hogy megformálja az embert ért sérelmeket; – egy alapvető igazságot fedezett fel: mindazt, amelyet nagy kortársai az elvont látomások formájában fejeztek ki, azt tetten lehet érni az egyes ember mindennapi életében. Míg mások az absztrakciók magaslati, – de tudjuk, hogy ez egyúttal légürest is jelent – szintjén kísérleteztek, Szabó Lőrinc saját életét tette rá e kísérletre, saját magán végzett megfigyelései során gondolta végig századunk polgárainak sorsát. Ebből az egyetlen, személyes véletlenekből szövődő életből kereste ki azokat a mozzanatokot, melyekben általánosan fontos tényekre, viszonyítási pontokra tudott rámutatni, melyekben életünk során oly sokszor figyelemztetést, tanulságot, példát és okos tanácsot találhattunk saját egyéni problémáinkra is. A Szabó Lőrinc-versben nem úgy élnek benne századunk emberének kérdései, hogy hasonlóan egy titkosíráshoz, előbb dekódolni kell az előttünk lévő szöveget; – de úgy, hogy mindnyájan, azonnal megértjük üzenetét, mert az szervezetünk, érzéseink, idegrezdüléseink nyelvén, az emberi természet nyelvén fogalmazódott.

Egy, több mint tíz éve halott költő élete, idegrezdülései így kapcsolódnak közvetlenül a miénkbe, azzal a természetességgel, mintha Szabó Lőrinc bennünk élne, a mi természetünket, a mi legszemélyesebb problémáinkat írta volna meg. A Szabó Lőrinc-költészet így minden olvasáskor sajátos lélekvándorlásba kezd, már nem is a valaha élt ember néhai örömeit és szenvedéseit hallgatjuk, de saját egyéni életünk vívódásait találhatjuk megírva benne.

És ez a csoda csak a legnagyobbaknak sikerülhet. Illyés, vagy Juhász Ferenc tisztelgése ezt, a mindnyájunk által is, külön-külön tettenért és tettenérhető csodát ünnepelte.

Tisztelgésére jöttünk most mi is össze. Balassagyarmat büszkén tekinti magáénak is a nagy költőt. Hisz maga a költő is szeretettel emlékezett e városra, ifjúsága színhelyére. A balassagyarmati emlékek is erősen belejártak abba szintézisbe, melyből az önmagát bemutató nagy személyiséglátomása, az élet-példát elemzésre áldozatul felmutató mű, a Tücsökzene megszületett.

A most megnyíló szerény kiállítás erre a nagy életműre szeretne emlékeztetni, és tisztelni a város nagy fia emléke előtt.

[1971]

Szabó Lőrinc (készítette: Borsos Miklós)